

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р. М.

ЛЕКЦІЯ № 4

**Туристично-рекреаційні ресурси:
поняття та особливість використання на курортах**

з навчальної дисципліни

„КУРОРТОЛОГІЯ”

галузь знань 24 „Сфера обслуговування”

спеціальність 242 „Туризм”

© Скабара Р.М., 2020

© Львівський державний університет фізичної
культури ім. І.Боберського, 2020

Львів – 2020

ПЛАН

1. Туристично-рекреаційні ресурси
2. Основні характеристики туристично-рекреаційних ресурсів
3. Туристично-ресурсний потенціал

1. Туристично-рекреаційні ресурси

Як галузь господарства і вид людської діяльності рекреація належить до тих груп галузей і видів людської діяльності, що мають яскраво виражену ресурсну орієнтацію.

Важливою складовою частиною рекреаційного потенціалу є рекреаційні ресурси - компоненти природного середовища або об'єкти господарської діяльності, що мають такі ознаки як унікальність, оригінальність, естетична привабливість, лікувально-оздоровча значущість, можуть використовуватися для організації різних видів і форм рекреаційних занять.

Рекреаційні ресурси впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, на формування рекреаційних районів і центрів, на їх спеціалізацію та економічну ефективність. Але цей вплив не є прямим. А опосередкований соціально-економічними чинниками і, передусім, обсягом і структурою рекреаційних потреб.

Природними передумовами рекреації є природно-територіальні і шквальні комплекси різних рівнів і рангів, їх окремі компоненти, у тому числі такі, як атрактивність, контрастність і ритм ландшафтів, можливість подолання перешкод, географічна специфікація, екзотичність, унікальність чи, навпаки, типовість, розміри і форми природних об'єктів та їх візуально-географічне положення.

Економісти, географи та представники інших наук постійно уточнювали зміст цього поняття. Проте, в наукових публікаціях паралельно з терміном «природні ресурси» використовують термін «природні умови». Науковці часто не розділяють ці поняття, використовуючи їх як синоніми, а інші вважають, що природні ресурси входять складовою частиною в природні умови і, відповідно,

є більш вузьким за змістом поняттям по відношенню до останніх. Окремі автори відзначають, що природні умови часто обмежують можливості використання ресурсів чи, навпаки, сприяють їх ефективному використанню, але не можуть компенсувати їх відсутності.

У зв'язку з цим для всієї сукупності визначень природних умов справедливим може бути: природні умови – це різноманітні природні явища, тіла чи природні процеси, що при актуальному рівні розвитку технології мають значення для процесу виробництва туристичного продукту, але безпосередньо не беруть участі у цьому процесі.

Отже, природні рекреаційні ресурси, по перше, є частиною природного середовища як його компоненти (водні ресурси – частина гідросфери, мінеральні ресурси – частина літосфери), по друге, вони – частина соціально-економічного життя суспільства. Природні тіла, явища, процеси і окремі елементи рельєфу часто є або умовами рекреаційної діяльності, або рекреаційними ресурсами. Це має вирішальне значення для розуміння механізму перетворення природних умов у ресурси.

Так, беручи до уваги визначення «природні ресурси», говорити про кліматичні ресурси, наприклад, можна лише у тому випадку, якщо знаємо тривалість періоду з комфортними для рекреаційної діяльності погодними умовами, що має значення для конкретної території. Лише в цьому випадку ми можемо вважати, що перейшли від поняття «кліматичні умови» рекреаційної діяльності до поняття «рекреаційно-кліматичні ресурси». Наприклад, морський пляж, який попередньо не вивчили і не оцінили з точки зору можливості його використання, є природним об'єктом, елементом ландшафту, однією з форм рельєфу акумулятивного берега. Після того як спеціалісти визначають кількість можливих відвідувань цього пляжу під час літнього періоду, даний пляж можемо розглядати як рекреаційний ресурс.

До рекреаційних ресурсів відносять компоненти природного середовища і феномени соціокультурного характеру, які, завдяки своїм властивостям, можуть використовуватися для організації рекреаційної діяльності.

Рекреаційні ресурси – це частина туристичних ресурсів, що складається з природних і антропогенних геосистем, тіла та явища природи, артефакти, які мають комфортні властивості і споживчу цінність для рекреаційної діяльності, можуть використовуватися для організації відпочинку і оздоровлення конкретного контингенту людей у фіксований час з допомогою існуючих технологій та матеріальних можливостей.

Можна зустріти і таке визначення, де рекреаційними ресурсами вважають сукупність компонентів природних комплексів і об'єктів історико-культурної спадщини, що формують гармонію цілісності ландшафту, пряме чи опосередковане споживання яких позитивно впливає, сприяє підтриманню і відновленню фізичного і морального здоров'я людини.

2. Основні характеристики туристично-рекреаційних ресурсів

Рекреаційні ресурси – це об'єкти і явища природи, результати людської (антропогенної) діяльності, які можна використовувати для відпочинку, туризму і лікування.

Рекреаційні ресурси мають низку властивостей. По перше, вони можуть видозмінюватися по мірі змін рекреаційних потреб, техніко-економічних та соціальних можливостей. Наприклад, стають рекреаційними ресурсами (об'єктами туристичного показу) болота, промислові підприємства, стара техніка і обладнання. По друге, вони займають значні території; відпочинок як соціально-економічне явище вже зараз потребує площ, що спів мірні з тими, які використовують сільське і лісове господарство. По третє, відіграють роль організатора, сприяючи формуванню особливих рекреаційних пунктів, районів та зон, що мають ту чи іншу спеціалізацію, набір рекреаційних підприємств.

Відповідно виокремлюють два типи рекреаційних ресурсів – природні та історико-культурні.

Природні рекреаційні ресурси – природно-територіальні комплекси, їх компоненти і властивості, такі як привабливість (атрактивність), контрастність і

чергування ландшафтів, екзотичність, унікальність, розміри і форми об'єктів, можливість їх показу і огляду.

Історико-культурні ресурси включають у себе:

- матеріальні – усі засоби виробництва і матеріальні цінності суспільства (пам'ятники історії і культури, підприємства усіх галузей господарства), що можуть задовольнити пізнавальні потреби людей;
- духовні – досягнення суспільства в державно-громадському житті, науці, культурі, мистецтві.

Для рекреаційних ресурсів характерними є соціокультурна просторова і часова відносність, контрастність зі звичним середовищем проживання людини і поєднання різних природних і культурних середовищ. Рекреаційним ресурсом є майже усі місця, що відповідають таким критеріям: 1) місце відрізняється від звичного середовища проживання людини; 2) місце є поєднанням двох або більше різних в природному відношенні середовищ.

Статистично найбільш привабливими є межеві зони, зони зіткнення різних середовищ (вода – суша, ліс – поляна, гора – рівнина). В ідеалі найбільш привабливими є межі максимальної кількості контрастних середовищ: гори – море – різноманітне культурне середовище. Потреби соціокультурного освоєння територій – це головна причина і фактор перетворення сукупності тих чи інших властивостей території на рекреаційні ресурси.

Рекреаційні ресурси є до певної міри похідними від рекреаційних потреб населення, які, у свою чергу, детермінуються завданнями соціокультурного освоєння території. Рекреаційні потоки орієнтуються саме у ті регіони, які підпадають під освоєння. На рівні масової свідомості формується установка на те, що саме тут сконцентровані найважливіші та найпрестижніші рекреаційні ресурси. Після проходження піку процесу освоєння території значення її рекреаційних ресурсів значно знижується. Ніколи не відбувається повного знецінення, але нема і повернення до попередньої, високої оцінки одних і тих же ж рекреаційних ресурсів. Потреби соціокультурного освоєння території – це головна причина і фактор перетворення сукупності тих чи інших властивостей

території на рекреаційні ресурси. Таким чином, рекреаційні ресурси – своєрідні «плаваючі точки», що віддзеркалює процес цілісного освоєння простору соціокультурних систем.

Рекреаційні ресурси мають ємкість – здатність приймати певну кількість рекреантів і витримувати певне антропогенне навантаження без порушення стану екологічної і природної рівноваги.

Ємкість рекреаційних ресурсів визначаємо з урахуванням нормативів:

- антропогенного навантаження визначаються стосовно до різних біогеоценозів в різних природних зонах, частка прогулянкового, пішого туризму і екскурсійної діяльності з метою недопущення порушення екологічного стану природного середовища;
- гранично допустимі навантаження – антропоєкологічні нормативи, нехтування якими призводить до руйнування стійкості геосистем різного рівня, незворотних змін у стані здоров'я людини.

З ємкістю природних ресурсів корелює поняття «рекреаційний потенціал».

Рекреаційний потенціал – відношення між фактичною і гранично допустимою кількістю туристів, яке визначається, виходячи з наявності рекреаційних ресурсів.

Можна також визначати рекреаційний потенціал як здатність території прийняти конкретну (гранично допустиму) кількість рекреантів, за якої не відбудеться порушення стану природної та екологічної рівноваги.

Сьогодні з'явилась необхідність створення територіальних балансів відпочинку – реального і перспективного, з допомогою матриці, де на одній з проекцій розташовані райони «споживання відпочинку» з поділом всередині кожного району на вікові та соціальні групи населення, а на іншій проекції – райони «виробництва відпочинку» з поділом на форми рекреації.

Більш того, необхідно створити рекреаційний кадастр – систематизоване зведення даних, що включає кількісну характеристику природних об'єктів та явищ рекреаційного призначення. До його складу можна віднести й

географічну характеристику, дані про динаміку, рівень вивченості об'єкта чи явища, рекомендації з використання, необхідні заходи з охорони.

3. Туристично-ресурсний потенціал

Туризм базується на цільовому і розумному використанні туристичних ресурсів. Зміст туристичних ресурсів - об'єкти туристичного зацікавлення, які потенційно здатні задовольнити потреби людини, що виникають у процесі туризму. Там, де відсутні будь які туристичні ресурси – туризму не може бути у принципі. Окремі туристичні ресурси можуть лише обмежено використовуватися в цілях туризму, бо в даному випадку відвідування об'єктів туристичного зацікавлення може бути пов'язаним з небезпекою для життя людини, або це зацікавлення має короткочасний ресурс, беручи до уваги конкретні показники чи параметри, частіше всього часові.

Туристичні ресурси створюють можливість розширення виробництва туристичного продукту, що залежить наявності активів, резервів, внутрішніми потребами туристичної організації, а також природними і соціальними умовами, в яких вона діє – сукупність природних, оздоровчих, культурних та інших ресурсів, що здатні задовольняти різні запити і потреби туристів. Туристичні ресурси доступні для ознайомлення і використання, не залежно від форми власності, якщо лише для цього відсутні законні обмеження.

Туристичні ресурси кількісно обмежені і якісно диференційовані, отже, виступають як економічне добро, як товар, що потребує значних затрат на його відтворення. З економічної точки зору туристичні ресурси виступають у ролі фактора виробництва туристичного продукту, бо їх диференціація породжує відмінності, особливості результатів господарського використання.

Туристичні ресурси є загальнодержавною власністю. Проте частина з них, що має виняткове значення, віднесенні до об'єктів і пам'ятників світового значення. Такий перелік встановлює і щорічно оновлює ЮНЕСКО. Всі пам'ятники культури і природні об'єкти перебувають під охороною держави, на

підтримання стану і збереження пам'ятників і об'єктів світового значення виділяють кошти і структури ООН.

У залежності від мети подорожі може називати найрізноманітніші природні ресурси.

Туристична територія чи акваторія – вид комплексного туристичного ресурсу – географічно визначене місце концентрації найбільш цінних туристичних ресурсів, а також об'єктів туристичного зацікавлення, що виокремлюють у структурі туристичного регіону із зазначенням в реєстрах та кадастрах, інших видах документів з введенням режиму пріоритетного цільового функціонування і використання з метою туризму в його межах.

Туристичні ресурси – природно-кліматичні, соціокультурні, історичні, архітектурні і археологічні, наукові і промислові, видовищні, культурні та інші об'єкти чи явища, здатні задовольнити потреби людини у процесі і з метою туризму.

Туристичні ресурси – природні, історичні і соціально-культурні об'єкти, включно з об'єктами туристичного показу, а також інші об'єкти, здатні задовольняти духовні потреби туристів, сприяти відновленню і розвитку фізичних сил.

Туристичні ресурси фіксуються в кадастрах. Кадастри представляються в регіональній чи тематичній формах. Отже, кадастр туристичних ресурсів - узагальнена (економічна чи екологічна) споживча (вартісна чи бальна) оцінка туристичних ресурсів.

Природні лікувальні ресурси – рекреаційні ресурси, призначені для лікування і відпочинку населення, що належать до тих природних об'єктів і територій, що перебувають під охороною, мають свої особливості використання і охорони.

Туристичні інформаційні ресурси – інформація про територію, її історію, культуру, природу і людей, яку отримують туристи безпосередньо під час подорожі, під час підготовки до неї чи після її завершення.

Рекомендована література

Основна:

1. Заваріка Г. М. Курортна справа : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 264 с.
2. Кравець О. М., Рябєв А. А. Курортологія : підручник. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 167 с.
3. Кушнірук Ю. С. Рекреалогія : навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2015. – 148 с.
4. Туристична курортологія / уклад.: Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с.
5. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. – Київ : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Допоміжна:

1. Грибовська І. Зміст фізкультурно-оздоровчої та рекреаційної діяльності населення у міських парках (на прикладі Регіонального ландшафтного парку "Знесіння") / Ірина Грибовська, Соломія Стогул, Олесь Завадович // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (11–12 травня 2006 р.). – Львів, 2006. – С. 55–57.
2. Лабарткава К. Туристичний потенціал Турківщини як компонент розвитку екологічного туризму району / Костянтин Лабарткава, Валентина Лабарткава // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (19–20 жовтня 2018 р., м. Львів). – Львів, 2018. – С. 59–61.
3. Оздоровчий туризм : анот. бібліогр. покажч. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2017. – 21 с.
4. Оздоровчо-лікувальний туризм : анот. бібліогр. покажч. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2017. – 12 с.
5. Скабара Р. Актуальні аспекти розвитку курортів Львівської області / Роман Скабара, Андрій Кухтій, Олена Курах // Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфери обслуговування : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2019. – С. 76–77.
6. Скабара Р. М. Актуальний стан і проблеми використання туристичних дестинацій Вінницької області / Скабара Р. М., Цесьців Д. С. // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. – Черкаси, 2015. – С. 248 – 250.

7. Скабара Р. М. Малі готелі у Львівській області: сучасний стан та чинники розвитку / Скабара Р. М. // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 2011. – С. 356–358.
8. Скабара Р. Передумови та основні напрями інвестування санаторно-курортного господарства Львівської області / Роман Скабара // Інноваційний розвиток національної економіки : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.(7–8 квітня 2011 року). – Тернопіль, 2011. – С. 327–328.
9. Скабара Р. М. Передумови та структурно-динамічні процеси розвитку туристичної галузі в Івано-Франківській області / Скабара Р. М. // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали V Міжнар. наук-практ. конф. (15 квітня 2011р.). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 137–139.
10. Скабара Р. М. Передумови та тенденції розвитку туристичної галузі Хмельницької області / Скабара Р. М. // Туризм як фактор розвитку регіону : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2011. – С. 109–112.
11. Скабара Р. М. Просторова організація та особливості розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області / Скабара Р. М. // Регіон-2007: стратегія оптимального розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 квітня 2007 року, м.Харків), Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2007. – С. 185–187.
12. Скабара Р. М. Рекреаційний потенціал Долинського району Івано-Франківської області : оцінка та напрями використання / Скабара Роман Михайлович // The process and dynamics of the scientific path : I International Scientific and Theoretical Conference (26 February, 2021, Hellenic Republic). – Athens, 2021. – Vol. 2. – P. 154–156.
13. Скабара Р. М. Соціально-економічні аспекти розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області / Скабара Р. М. // Дні науки : зб. тез доп. Гуманітарний університет «ЗІДМУ», 11–12 жовтня 2007 р. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. – Т. 2. – С. 352–354.
14. Скабара Р. Структурно-динамічні процеси розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області [Електронний ресурс] / Роман Скабара // Спортивна наука України. – 2006. – № 8(9). – С. 42–47.
Режим доступу: [http://www.infiz.lviv.ua/templates/el_publishing/8_\(9\)_2006/Articles/06srmb1](http://www.infiz.lviv.ua/templates/el_publishing/8_(9)_2006/Articles/06srmb1)

15. Скабара Р. М. Суспільно-географічні аспекти трансформаційних процесів в туристсько-рекреаційному комплексі Івано-Франківської області / Скабара Р. М. // Українська наука в мережі Інтернет : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (26–28 лютого 2007 року). – С. 3–4.
16. Скабара Р. Сучасний стан та тенденції розвитку туризму у прикордонному Сокальському районі Львівської області / Роман Скабара, Костянтин Лабарткава, Лідія Тимошенко // Формування мереж прикордонного співробітництва України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці, 2011. – С. 218–220.
17. Скабара Р. М. Туристичні ресурси України : програма, плани семінарських занять та методичні рекомендації для студентів першого курсу факультету ФР і ОФК спеціальності “Туризм” (кредитно-модульна система організації навчання). – Львів : ПЛ ЦПД, 2006. – 14 с.
18. Чехут І. М. Сучасний стан та можливості використання туристичних ресурсів Хмельницької області / Чехут І. М., Скабара Р. М. // Наука і вища освіта : тези доп. учасників XIX Міжнар. наук. конф. студ. і молодих науковців, м. Запоріжжя, 21-22 квітня 2011 року, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2011. – С. 364.
19. Фізична рекреація : анот. бібліогр. покажч. друкованих видань трьома мовами / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2013. – 60 с.
20. Худоба В. Екологія : навч.-метод. посіб. / Володимир Худоба, Юлія Чикайло. – Львів : ЛДУФК, 2016. – 92 с.
21. Худоба В. Перспективи розвитку екологічного туризму у регіональному ландшафтному парку «Равське Розточчя» / В. Худоба // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (18-19 жовтня 2019 р., м. Львів). – Львів, 2019. – С. 27–30.
22. Худоба В. Регіональний ландшафтний парк "Знесіння" як природоохоронна рекреаційно-туристична зона м. Львова / Володимир Худоба, Олександр Завадович, Юрій Зінько // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квітня 2020 р., м. Львів). – Львів, 2020. – С. 269–272.
23. Худоба В.В. Розточанські регіональні ландшафтні парки: особливості, структура і функціонування / В.В. Худоба // Наук. вісник нац. лісотехнічного ун-ту України. Серія: Природничі дослідження на Розточчі. – Львів, 2010. – Вип. 20.16. – С. 110–114.

24. Худоба В. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного туризму в українських Карпатах (на прикладі Черногірського масиву) / Володимир Худоба, Роман Кізима // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 травня 2018 року, м. Львів). – Львів, 2018. – С. 261–265.
25. Paska M. Perspective development of authentic products for restaurant business in gastronomic tourism / Maria Paska, Oryslava Korkuna, Oksana Kyluk // Tourism of the XXI century: Global challenges and civilization values : II International scientific and practical conference (Kyiv, June 01, 2020). – Kyiv, 2020. – P. 267–270.
26. Paska M. Increasing the selection of dry-cured meat products available for the restaurant industry in the context of gastronomic tourism / Maria Paska // Theoretical foundation of modern science and practice : abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. – Melbourne, 2020. – P. 66–67.
27. Paska M. Current development trends of raw-smoked sausages in the context of gastronomic tourism / Paska Maria, Korkuna Oryslava, Kyluk Oksana // Trends in the development of international tourism in the current context of globalization : collective Scientific Monograph / edit.: Jadwiga Ratajczak, Victoriia Tsypko. – Opole, 2020. – P. 152–158.
28. Pavlenchyk N. Concerning the Problems of Reforming the Tourism Sphere in Ukraine / Nataliia Pavlenchyk // Using sports, culture, and social studies as means to rediscover lost values : abstract book of 6th International Conference on Science, Culture, and Sport (25–27 April 2018). – Lviv, 2018. – P. 302.
29. Integration of Partial Least Squares Path Modeling for Sustainable Tourism Development / N. Pavlenchyk, S. Mekhovych, O. Bohoslavets, Y. Opanashchuk, V. Hotra, I. Gayvoronska // International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Vol. 8, is. 2. – P. 4309–4312.